

I. PŘIHLAŠOVANÉ POHLEDÁVKY

1. POHLEDÁVKY (NE)USPOKOJOVANÉ V INSOLVENČNÍM ŘÍZENÍ

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sen. zn. 29 NSČR 16/2011 (Rc 54/2012)

Právní věta

Insolvenční zákon člení pohledávky dlužnických věřitelů do několika skupin, u nichž formuluje různé předpoklady, za nichž mohou být tyto pohledávky uspokojeny v insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužníka.

Jde o: 1/ Pohledávky, které věřitelé uplatňují vůči dlužníku podáním přihlášky (§ 165 insolvenčního zákona). 2/ Pohledávky, na které se hledí jako na přihlášené, ačkoli je věřitelé neuplatnili vůči dlužníku přihláškou (srov. též § 165 odst. 2, § 184, § 237 odst. 4, § 275, § 370 odst. 2 písm. d/, § 373 odst. 1 a 8 a § 385 odst. 1 insolvenčního zákona). 3/ Pohledávky za majetkovou podstatou (§ 168 insolvenčního zákona). 4/ Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou (§ 169 insolvenčního zákona).

Z uspokojení v insolvenčním řízení jsou vedle pohledávek vypočtených v § 170 insolvenčního zákona a přihlášených pohledávek, k nimž se v důsledku později (poté, co nastaly účinky přihlášení) nastalých skutečností nepřihlíží (srov. § 185 insolvenčního zákona), vyloučeny i pohledávky, které věřitel, jemuž insolvenční zákon předepisuje uplatnění pohledávky vůči dlužníku podáním přihlášky, nepřihlásil v průběhu insolvenčního řízení vůbec nebo pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené, které věřitel neuplatnil v průběhu insolvenčního řízení postupem dle § 203 insolvenčního zákona a pohledávky, které vznikly až po rozhodnutí o úpadku respektive po uplynutí propadné lhůty vymezené rozhodnutím o úpadku k přihlášení pohledávek a které zároveň nejsou zahrnuty v taxativním výčtu pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek postavených jim na roveň, obsaženém v § 168 a § 169 insolvenčního zákona.

Skutkový stav a dosavadní průběh řízení

Věřitelka JERICHO, spol. s r. o., dodatečně přihlásila do insolvenčního řízení zajištění své (již dříve přihlášené) pohledávky zástavním právem k nemovitým věcem ve vlastnictví dlužnice. Insolvenční soud toto dodatečné uplatnění pořadí odmítl jako opožděné a odvolací soud usnesení soudu prvního stupně potvrdil. Věřitelka proti rozhodnutí odvolacího soudu podala dovolání.

Relevantní ustanovení zákona

§ 165, § 168, § 169, § 170 IZ

Z odůvodnění

Nejvyšší soud úvodem poznamenává, že insolvenční zákon člení pohledávky dlužnických věřitelů (coby procesních subjektů, které ve smyslu § 9 písm. c/ insolvenčního zákona uplatňují svá práva vůči dlužníku) do několika skupin, u nichž formuluje různé předpoklady, za nichž mohou být tyto pohledávky uspokojeny v insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužníka.

Jde o: 1/ Pohledávky, které věřitelé uplatňují vůči dlužníku podáním přihlášky (§ 165 insolvenčního zákona). 2/ Pohledávky, na které se hledí jako na přihlášené, ačkoli je věřitelé neuplatnili vůči dlužníku přihláškou (srov. též § 165 odst. 2, § 184, § 237 odst. 4, § 275, § 370 odst. 2 písm. d/, § 373 odst. 1 a 8 a § 385 odst. 1 insolvenčního zákona). 3/ Pohledávky za majetkovou podstatou (§ 168 insolvenčního zákona). 4/ Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou (§ 169 insolvenčního zákona).

Pro pohledávky, které věřitelé uplatňují vůči dlužníku podáním přihlášky, platí, že musí existovat (byť dosud nejsou splatné nebo jsou vázány na podmínku, k jejímuž splnění může dojít později) zpravidla ke dni rozhodnutí o úpadku (srov. i § 136 odst. 2 písm. d/, § 170 a § 173 odst. 2 insolvenčního zákona), nejpozději však (není-li s rozhodnutím o úpadku spojeno rozhodnutí o prohlášení konkursu /srov. i § 246 odst. 2 insolvenčního zákona/) ke dni přihlášení provedeného v propadné lhůtě vymezené rozhodnutím o úpadku.

Pohledávky, na které hledí insolvenční zákon jako na přihlášené, ačkoli přihlášeny nebyly, mohou výjimečně vzniknout i později (srov. např. § 237 odst. 4 a § 275 insolvenčního zákona), přičemž jejich kategorizace coby „přihlášených“ je dána povahou věci (mechanismem vzniku těchto pohledávek).

Charakteristickým rysem pohledávek za majetkovou podstatou je, že vznikly nejpozději po vyhlášení moratoria (jež předcházelo zahájení insolvenčního řízení), zpravidla však po zahájení insolvenčního řízení (§ 168 odst. 1 uvozovací věta insolvenčního zákona) nebo po rozhodnutí o úpadku (§ 168 odst. 2 uvozovací věta insolvenčního zákona). Jejich výčet je taxativní a v insolvenčním řízení se nepřihlašují, nýbrž se uplatňují vůči insolvenčnímu správci pořadem práva tak, jako by insolvenční správce byl v nich dlužníkem (§ 203 odst. 1 insolvenčního zákona).

Zvláštní (výlučné) postavení mají pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou (§ 169 insolvenčního zákona). U těchto pohledávek není podstatné, zda vznikly před nebo po zahájení insolvenčního řízení (jejich výlučnost je dána jejich charakterem). Jejich výčet je rovněž taxativní a v insolvenčním řízení se též nepřihlašují, nýbrž se uplatňují vůči insolvenčnímu správci (srov. opět § 203 odst. 1 insolvenčního zákona).

Protipólem takto nastavené úpravy pohledávek věřitelů uspokojitelných v insolvenčním řízení jsou pohledávky, které insolvenční zákon z takového uspokojení výslovně vylučuje, ač by jinak patřily mezi pohledávky, jež se (v intencích výše podaného výkladu) uspokojit mohou. Jde o pohledávky vypočtené v § 170 insolvenčního zákona.

Tím však výčet pohledávek vyloučených z uspokojení v insolvenčním řízení nekončí.

Insolvenční zákon dále vylučuje z uspokojení v insolvenčním řízení ty z přihlášených pohledávek, k nimž se v důsledku později (poté, co nastaly účinky přihlášení) nastalých skutečností nepřihlíží (srov. § 185 insolvenčního zákona). Povahou věci je rovněž dáno, že z uspokojení v insolvenčním řízení jsou (faktickou cestou) vyloučeny pohledávky, které věřitel, jemuž insolvenční zákon předepisuje uplatnění pohledávky vůči dlužníku podáním přihlášky, nepřihlásil v průběhu insolvenčního řízení vůbec nebo pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené, které věřitel neuplatnil v průběhu insolvenčního řízení postupem dle § 203 insolvenčního zákona (takže se o nich insolvenční správce nedozvěděl).

Poslední kategorií pohledávek, jež se v insolvenčním řízení neuspokojují žádným způsobem z majetkové podstaty dlužníka, jsou ty, které vznikly až po rozhodnutí o úpadku respektive (ve vazbě na výše řečené) po uplynutí propadné lhůty vymezené rozhodnutím o úpadku k přihlášení pohledávek a které zároveň nejsou zahrnuty v taxativním výčtu pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek postavených jim na roveň, obsaženém v § 168 a § 169 insolvenčního zákona. Příkladem pohledávky, vzniklé v průběhu insolvenčního řízení (po rozhodnutí o úpadku, poté, co insolvenční soud rozhodl o způsobu řešení dlužníkov

úpadku), která se v průběhu insolvenčního řízení neuspokojuje vůbec, je pohledávka vzniklá státu (správci daně) tím, že dlužník je povinen v průběhu insolvenčního řízení snížit svoji daň na vstupu u přijatého zdanitelného plnění podle § 44 odst. 5 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů (srov. k tomu v literatuře např. Výkladové stanovisko č. 6 ze zasedání expertní pracovní skupiny pro insolvenční právo ze dne 4. října 2011, dostupné na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti). [k tomu však viz § 169 odst. 1 písm. c) IZ ve znění účinném od 1. 4. 2019 – pozn. aut.]

V takto ustaveném právním rámci uspokojování pohledávek v insolvenčním řízení lze k dovolatelově pohledávce především uvést, že šlo (jde) o pohledávku, kterou jako věřitel uplatňuje vůči dlužníci podáním přihlášky (§ 165 insolvenčního zákona). Na uvedeném ničem nemění to, zda jde nebo mohlo jít o pohledávku zajištěnou; i zajištění věřitelé totiž (ve shodě s dikcí § 166 insolvenčního zákona) uplatňují své pohledávky přihláškou pohledávky. To je ostatně v souladu i s důvodovou zprávou k insolvenčnímu zákonu (vládní návrh insolvenčního zákona projednávala Poslanecká Sněmovna ve svém 4. volebním období 2002–2006 jako tisk č. 1120, přičemž podle důvodové zprávy k § 173 až § 175 „z ustanovení § 174 odst. 3 i § 183 osnovy nyní jednoznačně plyne, že povinnost přihlásit pohledávku mají i zajištění věřitelé /jinak riskují, že ze zajištění uspokojení nebudou/“).

Jak Nejvyšší soud vysvětlil v usnesení ze dne 16. prosince 2009, sp. zn. 29 NSČR 18/2009, uveřejněném pod číslem 64/2010 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, prostřednictvím usnesení o odmítnutí přihlášky podle § 185 insolvenčního zákona se v insolvenčním řízení deklaruje již dříve nastalá skutečnost, s jejíž existencí spojuje insolvenční zákon ten důsledek, že se nepřihlíží k přihlášce pohledávky nebo k přihlášené pohledávce. V této souvislosti se Nejvyšší soud dále zabýval tím, zda postup dle § 185 insolvenčního zákona je (ve spojení s ustanovením § 173 odst. 2 věty druhé insolvenčního zákona) namístě i tehdy, je-li opožděně (podle napadeného rozhodnutí) „přihlašováno“ jen právo na uspokojení pohledávky ze zajištění.

Přitom není pochyb, že účinky spojené s opožděným přihlášením práva na uspokojení pohledávky ze zajištění se případně mohou pojit jen se zmeškáním lhůty stanovené rozhodnutím o úpadku k přihlášení pohledávek (a s ustanoveními o možných změnách pořadí přihlášených pohledávek) a nikoli se zmeškáním lhůty stanovené v rozhodnutí o úpadku jako součást výzvy (poučení) dle § 136 odst. 2 písm. f) insolvenčního zákona (aby věřitelé insolvenčnickému správci „neprodleně“ sdělili, jaká zajišťovací práva uplatní na dlužníkových věcech, právech, pohledávkách nebo jiných majetkových hodnotách, s poučením o následcích nesplnění této povinnosti); srov. k tomu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. října 2011, sen. zn. 29 NSČR 21/2011, v němž je vysvětleno jaké (jiné) účinky má nerespektování této výzvy.

Ustanovení § 195 věty první insolvenčního zákona vysvětluje, že o popření pohledávky co do jejího pořadí jde (i) tehdy [...], je-li popíráno právo na uspokojení pohledávky ze zajištění. Úprava obsažená v ustanovení § 192 odst. 2 o. s. ř. [správně IZ – pozn. aut.] pak věřiteli dovoluje až do přezkoumání jím přihlášené pohledávky, dokud jeho pohledávka není zjištěna nebo účinně popřena, měnit i pořadí přihlašované pohledávky a ustanovení § 184 (ve spojení s § 187) insolvenčního zákona dovoluje přihlášenému věřiteli vzít přihlášku pohledávky nebo část přihlášené pohledávky zpět kdykoli v průběhu insolvenčního řízení. Tato ustanovení dokládají, že tam, kde věřitel přihlásil pohledávku do insolvenčního řízení s právem na uspokojení ze zajištění, může ve vymezeném rámci s takto přihlášeným (přednostním) pořadím pohledávky disponovat, včetně toho, že právo na takové přednostní uspokojení vezme zpět (takový postup může být pro zajištěného věřitele výhodný tam, kde insolvenční zákon omezuje právo osobního a současně i zajištěného věřitele dlužníka jen na uspokojení ze zajištění, jehož hodnota je nízká v porovnání s mírou uspokojení, jehož by se takovému věřiteli dostalo jako nezajištěnému – srov. § 398 odst. 3 poslední

větu insolvenčního zákona). Právo věřitele na uspokojení ze zajištění může být (v intencích ustanovení § 195 a § 196 insolvenčního zákona) též „odděleno“ od přihlášené pohledávky samostatným popřením takto uplatněného pořadí pohledávky.

Odtud logicky plyne, že zajištěný věřitel, který zajištěnou pohledávku včas a řádně přihlásil do insolvenčního řízení, aniž se dovolal zajištění, se může dovolat zajištění samostatným podáním (doplněním přihlášky) i později; musí tak ale učinit nejpozději do uplynutí lhůty určené mu insolvenčním zákonem ke změně pořadí přihlášené pohledávky (srov. § 192 odst. 2 o. s. ř. [správně IZ – pozn. aut.]). Přihlášení práva na uspokojení pohledávky ze zajištění tedy může mít i v tomto ohledu „samostatný“ právní osud.

Jestliže tedy zajištěný věřitel, který zajištěnou pohledávku včas a řádně přihlásil do insolvenčního řízení jako osobní dlužníkům věřitel, aniž se dovolal zajištění, uplatní právo na uspokojení pohledávky ze zajištění samostatným podáním (doplněním přihlášky) až po uplynutí lhůty stanovené insolvenčním zákonem ke změně pořadí pohledávky, insolvenční soud odmítne opožděně přihlášené pořadí pohledávky podle § 185 věty první insolvenčního zákona. Ve smyslu § 173 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona totiž nastala skutečnost, na základě které se k přihlášenému právu na (přednostní) uspokojení ze zajištění nepřihlíží. Zajištěná pohledávka se v důsledku tohoto uspokojuje v insolvenčním řízení jako nezajištěná. Důvod ukončovat účast dotčeného věřitele v insolvenčním řízení v rozsahu týkajícím se práva na uspokojení pohledávky ze zajištění podle § 185 věty druhé insolvenčního zákona není dán, jelikož takový postup se (z povahy věci) pojí jen se situací, kdy se k pohledávce nepřihlíží co do její pravosti nebo výše.

Komentář

Přestože má komentovaný judikát význam především pro řešení otázky vzniku a uplatňování soudcovského zástavního práva v insolvenčním řízení, zařazujeme jej proto, že předestírá základní typologii pohledávek z hlediska insolvenčního řízení. Pokud jde o samotný pojem pohledávka, touto se obecně vzato rozumí právo vznikající jedné osobě (věřiteli) požadovat určité plnění na druhé osobě (dlužníkovi), a to z určitého závazkového vztahu (§ 1721 obč. zák.). Jako „pohledávky“ jsou pojímána nejen práva na plnění vzešlá na půdě předpisů práva soukromého, ale i práva veřejného [rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sen. zn. 29 ICdo 3/2016, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sen. zn. 29 ICdo 23/2016, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2018, sen. zn. 29 NSČR 75/2016 (Rc 57/2019)].

1. Pohledávky vyloučené z uspokojení

1.1. Pohledávky neuplatněné

Pohledávky, které se v insolvenčním řízení neuspokojují, jsou především ty, jež věřitel v insolvenčním řízení vůbec neuplatní (ať již přihláškou pohledávky, nebo jinak). V tomto smyslu se prosazuje dispoziční zásada, jež v souladu s principem autonomie vůle ponechává plně na věřiteli, v jakém rozsahu a zda vůbec bude usilovat o uspokojení svých pohledávek. Z řečeného se nijak nevymykají ani přednostní pohledávky (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2016, sen. zn. 29 NSČR 71/2014).

Výjimku z tohoto pohledu představují toliko pohledávky, pro něž zákon zavádí fikci přihlášení nebo jiného uplatnění (§ 202 odst. 1, § 203 odst. 2, § 237 odst. 4, § 275, § 373 odst. 1 a 8, § 385 odst. 1 IZ). Ve všech případech jde o pohledávky, jejichž existence a výše vyplývají ze skutečností nastalých v průběhu insolvenčního řízení nebo z účetnictví dlužníka.

Specifická je pohledávka České kanceláře pojistitelů podle § 24 odst. 4 zák. o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla. Ačkoliv pro tuto pohledávku rovněž platí fikce přihlášení, její existence a výše vůbec nemusí vyjít v insolvenčním řízení najevo, protože judikatura její uspokojování podmínila tím, že musí být v insolvenčním řízení uplatněna, popř. že věřitelův požadavek na její úhradu dlužníkem vyjde v řízení jinak najevo, a to způsobem umožňujícím zaujmout kvalifikované stanovisko k pravosti a výši této pohledávky při jejím přezkoumání (usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 1. 2016, č. j. KSPA 56 INS 19522/2015, 4 VSPH 119/2016-P10-7, usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 8. 6. 2017, č. j. KSBR 47 INS 27747/2015, 3 VSOL 452/2017-P16-8). Jiné specifikum plyne z § 244 odst. 3 daňového řádu, který předepisuje při předložení konečné zprávy v konkursu zpracovat řádné daňové tvrzení za uplynulou část zdaňovacího období, za kterou nebylo dosud podáno, a „*tvrzenou daň zahrnout do příslušného dokumentu*“. Opět se tedy nabízí výklad, že daná pohledávka má být v insolvenčním řízení uspokojována, aniž by v něm byla věřitelem uplatněna. Po našem soudu je však namístě respektovat dispoziční zásadu a vyložit toto zákonné ustanovení tak, že insolvenční správce v konečné zprávě sice daňovou pohledávku uvede, ale toliko jako komentářovou informaci s dovětkem, že tato pohledávka nebyla uplatněna podle § 203 odst. 1 IZ; povinnost insolvenčního správce vyzývat správce daně k uplatnění pohledávky z tohoto ustanovení neplyne.

Odhlédnuto od právě popsaných výjimek, povinnost uplatnit pohledávku v insolvenčním řízení dopadá univerzálně na všechny pohledávky. Včas uplatnit je proto třeba mj. i pohledávky, které věřitel předtím řádně přihlásil do likvidace, jakož i pohledávky nesporné a/nebo vykonatelné [usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2009, sen. zn. 29 NSČR 27/2009 (Rc 63/2010)]. Uplatnit se musejí i pohledávky, které věřitel dříve uplatnil v rámci civilního nalézacího řízení, byť by bylo vedeno u stejného soudu [usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2008, sen. zn. 29 NSČR 4/2008 (Rc 25/2009)], a nejinak i ty, které byly dříve uplatněny v rámci předcházejícího insolvenčního řízení vedeného proti témuž dlužníku (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2014, sen. zn. 29 NSČR 118/2013).

Skutečnost, že základní podmínkou uspokojování pohledávky v insolvenčním řízení je její uplatnění, se projevuje též tím, že je ponecháno zcela na vůli věřitele, v jaké výši či s jakým pořadím svou pohledávku uplatní. Jestliže věřitel uplatní pohledávku v nižší výši nebo s horším pořadím, než jaké mu náleží, je třeba to v insolvenčním řízení respektovat. Ve shodě se zásadou *non ultra petita* nelze věřiteli vnucovat vyšší výši nebo lepší pořadí, než jaké uplatnil (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2019, sen. zn. 29 ICdo 95/2017). Nahlíženo obráceně, pohledávka se v neuplatněné výši, resp. v neuplatněném pořadí v insolvenčním řízení neuspokojuje. Protože v civilním procesu platí tzv. teorie projevu, není rozhodné, jestli věřitel uplatnil pohledávku v nižší výši nebo s horším pořadím záměrně, nebo jen omylem (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2018, sen. zn. 29 NSČR 191/2016).

1.2. Pohledávky budoucí

Vzhledem k prekluzivní a nevratné lhůtě k přihlašování pohledávek se v insolvenčním řízení zásadně nemohou uspokojovat pohledávky vzniklé po uplynutí této lhůty, ledaže jde o pohledávky, jež se v insolvenčním řízení neuplatňují přihláškou, nebo o ty, pro něž platí fikce přihlášení. Nemožnost přihlášení budoucí pohledávky (tj. pohledávky, jež má vzniknout až po uplynutí přihlašovací lhůty), nelze obejít ani tím, že ji věřitel přihlásí jako podmíněnou [rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, sen. zn. 29 ICdo 62/2014 (Rc 85/2015)].

1.3. Pohledávky, ke kterým se nepřihlíží

Nastane-li v průběhu insolvenčního řízení skutečnost, na základě které se podle insolvenčního zákona k přihlášce pohledávky nebo k přihlášené pohledávce nepřihlíží (viz § 173 odst. 1, § 178 odst. 1, § 179 odst. 1, § 182a odst. 3, § 188 odst. 2, § 198 odst. 1, § 373 odst. 6, § 385 odst. 6 IZ), je uspokojování takové pohledávky v insolvenčním řízení vyloučeno a insolvenční soud takovou přihlášku pohledávky odmítne (§ 185 IZ).

1.4. Pohledávky vyloučené z uspokojení bez dalšího

Ustanovení § 170 IZ vypočítává pohledávky, jež jsou vzhledem ke své povaze vyloučeny z uspokojování v insolvenčním řízení bez dalšího. I z tohoto výčtu nicméně opět mohou existovat výjimky (§ 171 IZ). Příslušenství pohledávek uvedených v § 170 IZ má zásadně stejné pořadí jako jistina, tedy neuspokojuje se [usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 9. 2012, č. j. KSPL 56 INS 9126/2012, 1 VSPH 1159/2012-P1-9 (Rc 44/2013)]. Náhrada nákladů řízení, v nichž byla dlužníku uložena mimosmluvní sankce, se nepovažuje za příslušenství, a její uspokojování v insolvenčním řízení tudíž vyloučeno není [usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2017, sen. zn. 29 NSČR 116/2015 (Rc 24/2019)].

2. Pohledávky přednostní

Přednostní pohledávky se uplatňují v zásadě kdykoliv za trvání insolvenčního řízení, a to písemně vůči osobě s dispozičními oprávněními k majetkové podstatě; není-li touto osobou insolvenční správce, musí jej věřitel o uplatnění přednostní pohledávky vyrozumět (§ 203 odst. 1 IZ).

Přednostní pohledávky se uspokojují prioritně v celé výši, a není-li pro to v majetkové podstatě dostatek prostředků, pak v pořadí dle § 305 odst. 2 a § 297 odst. 1, resp. § 398 odst. 4 IZ.

2.1. Pohledávky za majetkovou podstatou

Jedná se o pohledávky vznikající po zahájení insolvenčního řízení (výjimečně i dříve, bylo-li vyhlášeno moratorium podle § 125 IZ), popř. až po rozhodnutí o úpadku, jestliže je za zapodstatové prohláší zákon. Taxativní výčet pohledávek za majetkovou podstatou je obsažen v § 168 IZ a v dalších ustanoveních insolvenčního zákona (§ 60 odst. 3, § 108 odst. 5, § 239 odst. 2, § 252 odst. 2, § 253 odst. 4, § 357 odst. 1, § 372 odst. 6, § 378 odst. 4, § 384 odst. 6, § 388 odst. 4 IZ).

2.2. Pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou

Jde o pohledávky, jež nemají vazbu na probíhající insolvenční řízení a jež jsou na roveň zapodstatovým pohledávkám postaveny právně-politickým rozhodnutím zákonodárce (např. z důvodů sociálních). Taxativní výčet pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou je obsažen v § 169 IZ a v dalších ustanoveních insolvenčního zákona (§ 43 odst. 3, § 374a, § 390a odst. 5 IZ).

3. Pohledávky přihlašované

Zbytkovou kategorií pohledávek jsou pohledávky, jež se v insolvenčním řízení uplatňují přihláškou. Jedná se o všechny pohledávky, které se neřadí do některé z výše uvedených skupin pohledávek.

Jako sběrná skupina jsou přihlašované pohledávky přirozeně velmi nesourodé. Může jít o pohledávky lišící se svým pořadím (zajištěné, nezajištěné a podřízené). Může jít jak o pohledávky dospělé, tak i nesplatné či podmíněné (§ 173 odst. 3 IZ). Přihlásit

lze pohledávky peněžité i nepeněžité (§ 175 IZ). Přihlášené pohledávky mohou být nevykonatelné, vykonatelné včetně těch, které jsou již vymáhány výkonem rozhodnutí nebo exekucí (§ 173 odst. 2 IZ), a dokonce i takové, ohledně nichž byla žaloba věřitele na plnění v předcházejícím řízení pravomocně zamítnuta (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2018, sp. zn. 20 Cdo 2755/2018).

Speciální subkategorii těchto pohledávek jsou pohledávky, na něž se v insolvenčním řízení hledí jako na přihlášené (viz výše).

Související judikatura

■ [D]ovolatel se mylí, když tvrdí, že pohledávky jeho dětí a manželky z titulu výživného by měly být uspokojeny bez dalšího (na odpovědnost insolvenčního správce). Jak uvedeno výše, pohledávky z titulu výživného ze zákona jsou dle insolvenčního zákona pohledávkami postavenými na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou [§ 169 odst. 1 písm. e) insolvenčního zákona]. Tyto pohledávky se neuplatňují přihláškou pohledávky, ale specifickým postupem dle § 203 insolvenčního zákona (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sen. zn. 29 NSČR 16/2011, uveřejněné pod č. 54/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). S výjimkou pohledávek zaměstnanců [§ 169 odst. 1 písm. a) a § 203 odst. 2 insolvenčního zákona] je tak nezbytné, aby věřitelé své pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené, tedy i věřitelé z titulu pohledávek na výživném ze zákona, uplatnili vůči insolvenčnímu správci [od 1. 1. 2014 pak vůči osobě s dispozičním oprávněním, což je v případě způsobu řešení úpadku dlužníka konkursem i tak insolvenční správce [§ 229 odst. 3 písm. c) insolvenčního zákona, ve znění účinném od 1. 1. 2014]]. V tomto případě tak poté, co dovolatel přišel o své příjmy, měla postupem dle § 203 insolvenčního zákona u insolvenčního správce svou pohledávku na výživném ze zákona uplatnit manželka dovolatele a za nezletilé děti pak jejich zákonný zástupce. Tato svá práva však dovolatel, který svou pasivitu i výslovně přiznává, ani jeho manželka, nevyužili. Plná zodpovědnost za včasné uplatnění pohledávek z titulu výživného tak byla na dovolateli a jeho manželce, nikoli na insolvenčním správci či jiné osobě. To je plně v souladu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* (bdělým náleží práva), jak na ni ve své rozhodovací praxi opakovaně poukazuje i Ústavní soud. **(usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2016, sen. zn. 29 NSČR 71/2014)**

■ Proto se tato pohledávka [*České kanceláře pojistitelů podle § 24 odst. 4 zák. o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla – pozn. aut.*], bez ohledu na dobu svého vzniku (a bez přihlášky) uspokojuje v insolvenčním řízení (dle ustanovení § 165 odst. 1 IZ) jako ostatní nepřednostní pohledávky téhož pořadí. Současně však s přihlednutím ke všem okolnostem nutno dovést, že předmětnou regresní pohledávku České kanceláře pojistitelů, která byla věřiteli postoupena, lze považovat v insolvenčním řízení za přihlášenou (a je tak nutno s ní nakládat), jen pokud byla v tomto řízení věřitelem uplatněna, což se v posuzovaném případě stalo nejpozději věřitelovým podáním doručeným soudem prvního stupně dne 26.1.2017 způsobem, umožňujícím zaujmout kvalifikované stanovisko k pravosti a výši pohledávky a procesní podklad k tomu, aby mohla být přezkoumána, je tudíž dán. **(usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 8. 6. 2017, č. j. KSBR 47 INS 27747/2015, 3 VSOL 452/2017-P16-8)**

■ Také věřitel, který přihlásil svou pohledávku vůči dlužníku do likvidace a o jehož pohledávce insolvenční zákon neurčuje (v souladu s ustanovením § 165 odst. 2 insolvenčního zákona a podle povahy této pohledávky) jinak (srov. např. ustanovení § 168 a § 169 insolvenčního zákona), tedy může být v insolvenčním řízení poměrně uspokojen z dlužníkovu majetku, jen jestliže přihlásí svou pohledávku do insolvenčního řízení postupem dle § 173 a násl. insolvenčního zákona. [...] Skutečnost, že jeho pohledávka není sporná (že ji dlužník uznává) a že jde dokonce o pohledávku vykonatelnou a vykonávanou (v exekučním řízení), nezbujuje věřitele, který chce být v insolvenčním řízení na jejím základě poměrně uspokojen z dlužníkovu majetku, povinností přihlásit ji do insolvenčního řízení postupem dle § 173 a násl. insolvenčního zákona, neurčuje-li o ní insolvenční zákon jinak podle její povahy (srov. opět ustanovení § 165 odst. 2 insolvenčního zákona a v návaznosti na toto ustanovení příkladmo opět ustanovení § 168 a § 169 insolvenčního zákona). **[usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2009, sen. zn. 29 NSČR 27/2009 (Rc 63/2010)]**

■ Oporu v textu insolvenčního zákona nemá ani dovolatelčin názor, že lhůta k podání přihlášky je zachována i tehdy, byla-li u stejného soudu podána v rámci civilního nalézacího řízení žaloba o zaplacení pohledávky (o jejíž přihlášení jde). To vyvrací již text výše citovaného § 109 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona. Není-li podle něj možné podat po zahájení insolvenčního řízení žalobu pro pohledávku,

kteřou lze uplatnit přihláškou, pak je odtud zjevné i to, že žaloba sama není přihláškou. **[usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2008, sen. zn. 29 NSČR 4/2008 (Rc 25/2009)]**

■ Proto i pro věřitele, kteří své nároky uplatnili v insolvenčním řízení, které nevyústilo v rozhodnutí o úpadku, platí, že (neurčuje-li pro ně s ohledem na povahu jejich pohledávek v § 165 odst. 2 insolvenční zákon jinak) mohou být v insolvenčním řízení poměrně uspokojeni z dlužníkovy majetku, jen jestliže přihlásí svou pohledávku do insolvenčního řízení postupem dle § 173 a násl. insolvenčního zákona. **(usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2014, sen. zn. 29 NSČR 118/2013)**

■ Insolvenční zákon výslovně neupravuje způsob uplatnění pohledávky dle § 42a odst. 4 obč. zák. [nyní § 595 odst. 1 obč. zák. – pozn. aut.], zejména jí nepřiznává postavení pohledávky za majetkovou podstatou či pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou dle § 168 a § 169 insolvenčního zákona a věřiteli takové pohledávky nepřiznává ani postavení zajištěného věřitele (viz taxativní výčet obsažený v § 2 písm. g) insolvenčního zákona; k tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. listopadu 2015, sen. zn. 29 ICdo 61/2015, uveřejněný pod číslem 81/2016 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek). Současně takovou pohledávku dle § 170 insolvenčního zákona (pokud vznikla jako v projednávaném případě před rozhodnutím o úpadku, či dokonce před zahájením insolvenčního řízení) nevylučuje z uspokojení v insolvenčním řízení. Nejde ani o pohledávku dle § 172 insolvenčního zákona. Poté, co nastanou a trvají účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, může věřitel svou pohledávku dle § 42a odst. 4 obč. zák. uplatnit pouze přihláškou pohledávky za osobou, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu prospěch, dle § 173 insolvenčního zákona, tedy uplatnit (původně nepeněžitou) nezajištěnou pohledávku ve výši peněžitě náhrady za ušlý majetek. Jiným způsobem nelze pohledávku uspokojit (§ 165 odst. 3 insolvenčního zákona) a současně – jak vystihli i odvolací soud a dovolatel – nelze věřiteli toto právo vůči osobě, v jejíž prospěch byl neúčinným právní úkon učiněn, nebo které z takového právního úkonu vznikl prospěch, upřít. Zbývá dodat, že předpokladem pro uplatnění přihlášky takové pohledávky je existence pravomocného rozhodnutí o odpůrcí žalobě (podané před tím, než nastaly účinky zahájení insolvenčního řízení – viz § 109 odst. 1 písm. a/ a § 141a insolvenčního zákona), jež musí nabyt právní moci před rozhodnutím o úpadku (srov. § 140a, § 140b a § 140c insolvenčního zákona). K tomu viz mutatis mutandis výše uvedené judikatorní závěry Nejvyššího soudu, podle nichž pro zahájení výkonu rozhodnutí či exekuce vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu prospěch, musí věřitel disponovat pravomocnými rozhodnutími soudu jak o pohledávce za obligačním dlužníkem, tak i o odpůrcí žalobě. Uspokojení pohledávky dle § 42a odst. 4 obč. zák. pak bude stejně jako uspokojení ostatních věřitelů s nezajištěnými pohledávkami v závislosti na způsobu řešení úpadku. Věřitel nebude zvýhodněn uspokojením z ušlého majetku (nezachází se s ním jako se zajištěným věřitelem) a současně ani omezen tím způsobem, že by mohl být uspokojen jen z výtěžku zpeněžení takového majetku. Bude se tedy postupovat obdobně jako v případě dle § 42a odst. 4 části věty za středníkem obč. zák. [nyní § 595 odst. 1 druhá věta obč. zák. – pozn. aut.], tj. nemá-li věřitel možnost dosáhnout uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z majetku obligačního dlužníka. **(rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 12. 2019, sen. zn. 29 ICdo 171/2017)**

Literatura

- KURZ, P. Vybrané aspekty přihlášky pohledávky v insolvenčním řízení. *Obchodní právo*. 2017, č. 3, s. 2 a násl.
- MLEJNKOVÁ, I. Insolvenční řízení v soudní judikatuře VI. – přihláška pohledávky. *Obchodní právo*. 2012, č. 3, s. 92 a násl.
- ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. Pohledávky neuspokojované v insolvenčním řízení. *Právní rozhledy*. 2013, č. 3, s. 77 a násl.